J. J.

DISSERTATIO MEDICA
DE
ÆTATIBUS VITÆ HUMANÆ ET MUTATIONIBUS
In iis contingentibus.

Quam

Sub auſpiciis Divini Numinis,

PRÆSIDE

DN. JOHANNE SALTZMANNO,

Med. D. & Anat. Profeſſ. Publ.

Capit. Thom. Canon.

Patrono atque Præceptore ſuo filiali obſequio ad aras usque colendo,

In Alma Argentoratenſium Univerſitate

SOLENNI Philiatrorum Examini

ſubjiciet

JOHANNES MELCHIOR ZENTGRAVIUS,

Argent.

Ad d. 29. Menſ. Auguſt. M DCC XV. *H. L. Q. C.*

ARGENTORATI, Literis DANIELIS MAAGII.

GRATIOSIS LIBERALITATIS SCHENCKBECHERIANÆ DNN. PRÆFECTIS,

VIRIS

NOBILITATE GENERIS, MVNERVM AMPLITVDINE, SPLENDORE MERITORVM, MAXIME REVERENDA DIGNITATE, CONSILIORVM DEXTERITATE, MEDENDI EXPERIENTIA, RERVMQVE GERENDARVM PRVDENTIA EXCELLENTISSIMIS,

DNN. Mæcenatibus & Patronis ſuis perpetuo obſequii cultu nunquam non devenerandis,

Primitias haſce Medicas
ob
Inſignia nuper in ſe collata
Beneficia
in
Grati animi Symbolum
Ulterioremque ſui commendationem
Devota, qua decet, ſubmiſſione
conſecrat

TANTORVM NOMINVM

Devinctiſſimus Cultor,

JOHANNES MELCHIOR ZENTGRAVIVS, Arg.
Auctor & Reſpond.

Benevolo Lectori

S. P. D.

Exercitii Præſes.

DUm Diſſertationem hanc Academicam publicæ luci exponit certiſſimus ejus Auctor, DN. JOHANNES MELCHIOR ZENTGRAVIUS, Argentinenſis, non poſſum, quin hos Ipſius conatus magnopere laudem, & ſimul Ipſum Tuæ commendem Benevolentiæ. Id enim agit eximius plane adoleſcens, ut egregiorum, quos in Studio Medico hactenus fecit, progreſſuum publicum aliquod ſpecimen edat. Proinde tale ſibi argumentum ſelegit, quod totam hominis vitam perluſtrans inſignem in Theoria pariter ac Praxi uſum haberet. Nempe quid ſingulæ ætates ferant, quasve ſubeant mutationes, quid prima promittat, quid virilis præſtet, & in quibus ultima deficiat. Cuilibet legenti facile perſuadebit hic ingenii fœtus, quantum adoleverit, & qualia brevi temporis ſpatio incrementa ceperit Ejus in rebus Medicis ſcientia, quæ, uti Plautus de quavis Sapientia

loqui-

loquitur, *non ætate, nec annis, ſed ingenio*, induſtria & aſſiduitate *acquiritur*. Ab eo quippe tempore, quo in Scholis noſtris verſatus eſt, omnia ſeduli Philiatri munia adeo adimplevit, ut ſive felices animi dotes, ſive earum culturam diſcendique ardorem ſpectes, inferiores admodum multos, paucos ſibi pares numeraret. Neque opus erat, illuſtribus Majorum apud nos olim Clariſſimorum exemplis, SEBIZIORVM puta, quorum manes venerari par eſt, ad avita artis Medicæ decora Eum incitare, utpote qui ſponte ſua nullo non tempore ad præclara quævis graſſabatur. Quibus cum ſuaviſſimo connubio accederet ſingularis morum venuſtas atque modeſtia, factum hinc eſt, ut tum Bonorum omnium, tum inprimis Præceptorum ſuorum amorem ſibi dudum conciliarit. Et, ne quid diſſimulem, ego, quem arctum cognationis vinculum, magis vero hæc Ejus indoles Ipſi junxit, teneriore ſemper illum affectu complexus ſum. Quæ cum ita ſe habeant, nullus dubito, quin ſcriptum hoc ſuum docto calamo exaratum, felici cum ſucceſſu omniumque applauſu ſit defenſurus. Et ſi porro, uti certiſſima me ſpes alit, eo, quo hactenus inceſſit tramite, iisdemque paſſibus perrexerit, ſupra laudata Proavorum veſtigia ſtrenue premendo, haud vane auguror, fore, ut, quamvis non nomine, eruditione tamen atque ſcientia Medica Illos aliquando nobis reſtituat, & hac ratione in eximium Apollineæ artis decus ſuccreſcat. Quod ut fiat, pares, quos Iſti attigerunt, annos, id eſt, Neſtoreos, firmamque corporis valetudinem ex animo Ipſi apprecamur.

Proœmium.

INeffabilem atque immenſam DEI Omnipotentiam, tanta rerum in ſumma perfectione creatarum quantitas, earumque, præſertim curioſæ, mutationes arguere videntur. Omnia viciſſitudinis plena deprehendimus; quantas non periodica Siderum revolutiones, indeque pendentes annorum converſiones mutationesque aëris anniverſariæ, in toto terrarum Orbe ubique pariunt metamorphoſes? attamen in nulla creaturarum cernitur magis iſte viciſſitudinis vigor quam in homine, qui animantibus, uti perfectione ſuperior, mutationum proin, ſi non evidentiorum ſaltem notabiliorum determinato tempore ſe mutuo excipientium numero, reliquis viventibus præire ſolet. Quam periculoſis enim mutationibus expoſita non eſt Pueritiæ æque ac Infantiæ imbecillitas? quantum e contrario non eſt Juvenilis & Virilis corporis robur? quantus vero non virium corporis pariter animique ſucceſſivus in Senectute lapſus? Quin & ipſa Anima rationalis pro organorum miniſterio & conditione in operando maxime adſtricta eſt tempori, tametſi in ſe ſpectata ſit ἀπαθής. Mutatio-

tationum harum intuitu vita noſtra in varias Ætates dirimitur, quarum Theoria quoniam magnæ conſiderationis in Medicorum Scholis eſſe ſolet, placuit mihi ſtudiorum meorum profectus in hac materia experiri, ea fiducia, fore ut ſi pro tyronum more minus accurati quid mihi exciderit, B. L. pro conſueta humanitate benevola mente & ingenuis oculis omne iſtud aſpicere non dedignetur.

CAP. I.
De
Ætatibus in genere.

§. 1.

Vitæ humanæ comparatio cum plantarum vita.

VIta hominum haud abſimilis eſt vitæ plantarum, quæ dum e ſinu matris progerminant, *Infantiæ* teneritudinem non inepte repræſentant; usque dum ſparſis undique ramis fibrisque aliquatenus ſolideſcentibus *Pueritia* inſequatur, quæ prodeuntibus in ſummitate plantæ florum rudimentis tanquam *Pubertatis* ſignis terminari ſolet, quibus diductis panduntur flores, quæ formoſiſſima plantarum ætas vivis quaſi coloribus ipſum *Adoleſcentiæ* florem depingere videtur. Floribus decidentibus protuberant capſulæ ſeminales, miram fœtuum ubertatem in ſinu ſuo condentes, quæ *Juventutis* fœcunditatem, maturatis dein fructibus, *Virorum* inſuper ad juvandam Remp. maturitatem egregie ſiſtere ſolent; procedente tempore dum fibræ aridiores factæ rigent, canalesque arctantur, invaleſcente ſubinde marcore folia primùm, mox extrema ramorum, tandemque quicquid reſtat plantæ, ſub *tabidâ iſtâ Senectute* conſumitur. Huic rerum exitui immortale antehac humanum genus neutiquam fuiſſet ſubjectum, niſi Divina juſtitia mortem, indomitæ hominum ad peccandum libidini pœnam, proh dolor! apprime convenientem, nobis intuliſſet; noſtramque vitam *teſte Job.* 14. §. 8. certis limitibus circumſcripſiſſet, qui memorandas vitæ humanæ ætates conſtituere ſolent.

§. 2.

Etymologia.

§. 2. Ipſa Ætatum vox deducta videtur à Græcorum voce αἰὼν, unde Ævum, quod præter alia vitam, ejusque certum ſpatium deſignat, ab Ævo vero Ævitas, tandemque rejecta ſyllaba media Ætas orta putatur. Sumitur autem Ætatis nomen modo pro menſura temporis, unde ætate hujus vel illius magnæ res geſtæ. Modo pro mundi ætatibus ſeu epochis. Modo pro ſpatio centum annorum ſeu ſeculo. Modo pro hujus parte aliqua. Modo pro tota hominis vita, quæ ſignificatio συνεκδοχικῶς omnes ætates in ſe comprehendit; & deniq; pro certo vitæ ſpatio, quæ ſignificatio noſtri fori eſt, & Græcis ἡλικία dicitur. Hinc Ætates definimus, quod ſint certa vitæ curricula, in quibus hominis conſtitutio juxta corporis animique vires humorumque temperiem manifeſte ex ſe ſuaque natura immutata deprehenditur. Habent hæ mutationes locum non ſolùm in homine, ſed & in brutis, quin imo & in plantis.

Homonym.

Definitio.

Subjectum.

Genus proximum.

§. 3. Genus proximum ſunt certa vitæ curricula; quæ tamen certitudo non juxta ἀκρίβειαν philoſophicam, ſed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ intelligenda. *Ætates etenim, inquit Galen. L. 6. de tuend. San. c. 2. exquiſito annorum numero alligari nequeunt*, ſed duntaxat ἐν πλάτει, & uti utplurimum res evenire ſolet. Etenim pro diverſitate naturæ & temperamenti alia ſemper aliaque periodo quælibet vitæ pars circumſcribitur; qui namque activioris ſunt indolis, & temperamenti calidioris, ii temporius, qui vero ſeroſo-frigido hebetique temperamento inſtructi, Naturam hoc in paſſu novercam habuere, ii ſerius anno circiter 18vo pubeſcere ſolent. Ipſæ namque ætates non ex annis, ſed virium robore ac vivacitate, reliquisque accidentibus æſtimandæ ſunt.

Ætates certo annorum numero determinari non poſſunt.

Ætates certã erga ſe invicem fovent rationem in homine.

§. 4. Siſtimus itaque in præſenti ordinem illum, quo Natura ſibi relicta ordinarie & utplurimum mutationes certa ætatum curricula determinantes moliri ſolet. Fit iſtud teſte experientia methodo atque annorum periodis exquiſite ſibi mutuo proportionatis, adeo ut qui Pueritiæ, Pubertatis &c. mutationes ſtato & conſueto alias tempore perſentiſcunt, reliquas quoque mutationes conſueto ordine atque ſerie ſubire obſerventur. Qui vero maturius priores decurrunt ætates,

reli-

reliquarum periodos brevitate præcedaneis proportionatas nacturos, minusq; longævos futuros eſſe, vel in vulgus notum eſt; infantes quippe qui præmaturo judicio dotati ſunt, Kinder die überklug ſind/quibusq; temporius prodeunt Pubertatis ſigna &c; minus durabile ingenium vitæque robur habere, præter innumera alia eruditiſſimorum quorundam præmatura fata non inepte confirmare videntur. Stupidiores vero, phlegmatici, & qui hebetioris indolis, ii ob minorem Naturæ vivacitatem, & ſerius experiuntur mutationes haſce, & ſub longioribus periodis ſerius quoque mortis ſuæ fata ſubire ſolent; quaſi Divina Sapientia ſubjectis ejusmodi, uti ita dicam ἀλόγοις, & Sanitatis robore, vitæque longævitate, quicquid quoad rationis uſum iniqua iis Natura ademerit, ſupplere voluerit. Idem quoque myſterium cernitur in Brutis, quæ etiamſi quoad vigorem ſanguinis, robur viſcerum, viriumque conſtantiam infirmum humanum genus quandoque maxime ſuperent, minusque homine ægrotent, ob memoratam tamen periodorum brevitatem citius ultimum vitæ terminum attingunt. Plantæ denique quo citius adoleſcunt, & ad vigorem deveniunt, eo citius quoque marceſcunt; quo diutius vero ἀκμὴν non attingunt, usque dum panſis undique ramis procera arbor & fertilitate ſua ſuperbire, umbraque calore ſolis torrefactos humectando reficere queat, eo diutius & virens & vivax eſſe ſolet.

in Brutis.

in Plantis.

Diviſio Ætatum

Generalis.

§. 5. Jam quod ſpectat Diviſionem ætatum, modo plures modo pauciores formarunt auctores, prout ſpecialiorem aut generaliorem diviſionem ſiſtere in animo habuere. Generalis diviſio, omni jure admittenda, eſt *Galen. L. 2. de temper c. 2.* in παιδίαν, ἀκμὴν & γῆρας, Statum Incrementi, Vigoris & Decrementi. Hæc humanæ vitæ triplicitas ab Aſtrologis ita vocata, ſibi quoad durationem æqualis cenſetur, ut nimirum tot ſint anni incrementi, tot Vigoris, quot decrementi; unde ſi cuivis ſtatui tribueris annos circiter 25. acquires vitæ noſtræ terminum, quem Proph. David in S. Literis exhibet, medium ſcil. inter 70. & 80. annos tempus; qui tamen terminus diſpenſationi Divinæ totus quantus ſubjectus eſt, nec ita ſtricte ad unicum annum, ſed ad totum denarium octavum ducta

Specialis.

Davi-

Davidis reſtringendus eſt; etenim cum ſtatuendum mihi aliquid ſit, terminum maxime probabilem pro exemplo ſolumodo ſiſtere volui, cuilibet interim liberrimam ſentiendi facultatem, in re quæ non de fide eſt, relinquens. Specialius interim ætatum, ſingularumque periodorum ſchema ſiſtere, inter tot litigantium Autorum opiniones jam majoris ponderis res eſt; Communiſſima in vulgus nota eſt ſcala illa, quæ vulgò Decempeda audit, quoniam denario numero adſtricta deprehenditur, unde πολυθρύλλητον iſtud zehen Jahr ein Kind / zwantzig Jahr ein Jüngling / dreißig Jahr ein Mann &c. quæ tamen ætatum diviſio, quoniam omni experientiæ refragatur, nullum meretur applauſum.

Denarius numerus.

§. 6. Qui interim ſingula vitæ luſtra exactius perpendunt, ſeptenarium numerum aliis quoque in rebus ſacrum, in denarii locum adoptant. Anteſignanus horum eſt Divinus Senex, qui in Lib. de ætat. in ſeptenario numero ætatem hominis totam contineri aſſerit; (unde & nonnulli ætates vocarunt hebdomadas.) Etenim ſeptenarium numerum in motibus uſui notabiliori dicatis naturæ maxime ſolennem eſſe, egregie patet tum ex ipſo fluore menſtruo ſingulis 4. ſeptimanis repullulante, tum ex ipſis motibus Criticis morbi ſolutioni deſtinatis. In morbis namque acutis conſtanter obſervamus, Naturam morborum medicatricem, ni in opere ſuo impedita fuerit, ſeptimo quovis die, usque dum plenarie debellatus fuerit hoſtis, Criſes moliri; præparata antea reliquis diebus materia morbifica, cujus indolem atque obſequium tempore ſemicritico 4to circiter die examinat; quo tempore & inſolitus in corpore orgaſmus ſentitur, à quo perſpicaciores nonnulli non immerito ſubſecuturæ Criſeos ſucceſſum ominari ſolent; quamobrem in peracutis, ubi malignitas materiæ celerem ſui ſubjugationem poſcit, ſuſpenſo hocce tentamine Natura periodo ſemiſeptenaria Criſes moliri neceſſe habet. Et non ſolum in p. nat. ſed potiſſimum naturali ſtatu viget hic naturæ ordo, & quidem à primis Conceptionis diebus. Sic 3tio aut potius 3tio cum dimidio die ovulum per tubam Fallopianam in uterum devolvi, ſeptimoque jam punctum Saliens in conſpectum venire dici-

Septenarius numerus in denarii locum adoptandus.

Criſes fiunt utpl. ſeptimo die.

In peracutis ſemiſeptimo die.

dicitur; porro ter ſeptima hebdomade infans ſe movere ſolet, quater ſeptima vero omni ex parte perfectus, & ſexies ſeptima ad exitum paratus exiſtit. Quanta interim exactitudine Natura, edito in lucem homine, reliquas mutationes ad ſeptenarii normam ſuſcipere ſoleat, è ſequentibus patebit.

Quot Ætates numerandæ.

§. 7. Quare nullus dubito, quin & nos ſeptenaria periodo, præeunte Naturâ, Ætates vitæ humanæ ſimus diſpoſituri, quarū ſeptem vulgò numerantur, quæ ſunt Infantia, Pueritia, Adoleſcentia, Juventus, Virile robur, Conſiſtens ætas & Senectus. Quod ſi lubet Adoleſcentiam in annos Pubertatis & Adoleſcentiam proprie talem, Senectutem verò in Crudam, maturam & decrepitam dirimere, decem exſurgent Ætatis ſpecies. Infantia ætatum omnium prima, primum quoque explet ſeptenarium; clauditur enim anno Nativitatis ſeptimo, quo tempore dentes excidunt, noviq; in priorum locum progerminant. Sequitur poſt Pueritia, quæ ad 14. annum per ſeptenarium ſecundum protenditur; hoc etenim año præterlapſo ingruunt Pubertatis ſigna, vox immutatur, pili erumpunt, ſemen in teſtibus ſecernitur in maribus, in fœminis vero menſes profluunt, mammæ cum titillatione protuberare incipiunt, indiesque energia ad concipiendum creſcere ſolet; ubivis ferè viget inſignis ille ad ♀rem pruritus; abſolvuntur hæc intra ſemiſeptennium, anno nimirum 17mo cum dimidio, quo termino præterlapſo incipit Adoleſcentia vera, quæ ſeptenaria periodo abſoluta, una cum fine incrementi in longitudinem finem ſuum aſſequitur, año nimirùm 24to cum dimidio. Ingruit tunc Juventus, quando ceſſante in ſtaturam augmento, ſuperflua nutritio in habitum corporis partiumque craſſitiem, ſpeciatim vero oſſium majorem firmitudinem impenditur; durat per ſeptenarium cum dimidio, & extenditur ad ſextum ſeptenarium, quo tempore Robur Virile ſeſe ſiſtit, Juvenilis fervor miteſcit, corporis inſuper animique vires debitam ἀκμὴν attingunt. Excipit hanc Ætatem illa, quæ vocatur Conſiſtens, quando non amplius augentur vires, ſed robur hactenus perceptum nude continuatur; durat hic ſtatus per ſeptenarium ſeptimum ad annum circiter 49; notabilis namque tunc ingruit illa corporis παρακμὴ, ut in ſexu ſequiori non ſine magna mo-

Ætatum Limites.

motuum ſanguinis turbatione, naturalia non amplius ſuccedant, comite perpetua ſterilitate, & ſucceſſivo corporis ingruente decremento. Septimo namque ſeptenario præterlapſo vita noſtra jam fragilis fieri, ſenectutisque fores ingredi ſolet; & quoniam ſeptenario octavo incommoda tolerabilia adhuc eſſe ſolent, tempus iſtud Senectus viridis vocatur; quam ſequitur Senectus matura, qua ſenilia incommoda preſſo pede ingruere ſolent, comprehendens ſeptenarium nonum, quo completo, jam omnia vacillare, vigorque animi pariter ac corporis admodum remittere ſolet, Ætas hinc decrepita dicta, qua conſummata ferme, ſua animi inquietudine, corporis valetudine marasmode, morbidaque debilitate imminentis Mortis naturalis luculentum ferre ſolent teſtimonium. Orditur hæc ultima ab anno 63. & clauditur cum fine vitæ, qui ſolet ordinarie eſſe annus 70. *ultra quem*, uti Divinus Vates loquitur, *nihil ſupereſt, quam dolor & miſeria*; pauciſſimi enim ad octogeſimum annum, ob hodiernæ ætatis luxum molleque vitæ genus pervenire ſolent. *Terminus vitæ.*

Cap. II.
De
Ætate Creſcente.

§. 1.

VOcatur præſens hæc Ætas, Ætas prima, quoniam primum vitæ humanæ curriculum ætate ſua complectitur. Græcis *αὔξησις*, quoniam continet Statum hominis incrementi, quo homo ſibi ſoli vivere ſolet, etenim ob animi immaturitatem, qua puerilia tractantes, ad ſeria animum applicare nequeunt, à Galen. L. 2. de temp. *παιδία* nuncupari ſolet. Extenditur à prima Nativitatis hora (de fœtus namque uteri tenebris adhuc incluſi vita & ætatibus h. l. nobis minime ſermo eſt) ad annum circiter viceſimum quintum; quo tempore homo debitam ſtaturam nactus in latitudinem, ut proportionata inde emergat figura, augetur, quo homo cum animi ſimul excellentia, corporis quoque venuſtate reliqua animantia ſuperet. Continet ſub ſe Infantiam, Pueritiam, Adoleſcentiam, *Synonym.* *Limites.*

§. 2.

Infantiæ Etymologia.

§. 2. INFANTIÆ nomen à nonnullis inde derivatur, quod in hac ætate conſtituti fari nequeant, ſaltem maximo illius tempore ad aliquid articulate & appoſite proferendum incapaces cenſeantur. Germ. vocatur die unmündige Kindheit. Ejus Synonyma congeſſit Pollux Onom. Segm. 8. pág. 153. Omnium innocentiſſima, & primis præſertim temporibus impotentiſſima eſt hæc Ætas, luculentiſſimum ſane miſeriarum, quibus nos miſeri mortales merito plectimur, nec non imperfectionis noſtræ documentum. Bruta animalia vix excluſa quam firma, vivacia, & ad munia obeunda habilia non ſunt? ſolus homo horum omnium Dominus tanto vitæ periculo prodit; vix ex hoc emerſus, tanto confeſtim miſeriarum agmini, tot imbecillitatibus ſubjectus eſt. Pullus recenter recluſus, quanta non alacritate hinc inde fertur, pipiendoque ſuam teſtatur lætitiam; pollent ſtatim bruta ſcientia ſe ab injuriis externis vindicandi, pericula imminentia evitandi, eſcam capiendi &c. At ſolus homo tam flebili facie, vultu adeo lamentabili prodit, quoſcunque intuetur in ſui commiſerationem rapiens. Jacet in cunis inermis, nudus, omnibus expoſitus periculis; nulla mala amoliri valet; absque providentia Divina & Angelorum cuſtodia miſera profecto creatura. Vivit interim, ſed primo poſt Nativitatem tempore ad ſenſum vix vitam plantæ ſuperans; tenerrima etenim membra ob ſummam fibrarum flacciditatem non ſine maximo cum dolore & ſubſequente ſtatim delaſſatione motus ſubire valent; omnis hinc potentia locomotiva ad tempus feriatur, ſenſuum mira adeſt hebetudo, oculos præ infirmitate aperire ferme nequeunt, loquela deficit, omniumque quæ geruntur, quin & ſui ipſius ignarus eſſe ſolet; ut adeo infans in ejusmodi ſtatu conſtitutus, merito ſuperbos & magnanimos ad humiliationem, ſubmiſſamque erga Divinum Numen Venerationem diſponere poſſit.

Vitæ noſtræ miſeriæ poſt nativitatem.

Infantum actiones aliquot poſt partum diebus.

§. 3. Paucis verò à Nativitate diebus præterlapſis univerſum hocce mundi lumen, variaque hinc inde objecta plenius aſpicere tentat. Quam curioſæ ideæ in phantaſia, perverſæque reflexiones in immaturo infantis ullius rei obſervatione nondum firmato intellectu, inde exſurgant, facile conjectura-

ſturare licet. *V. Petr. Regis Syſt. Philoſ. Lib. 8. part. 1. c. 10. 11.* Creſcit tamen poſtmodum ſucceſſive naturæ vigor, quæ in exornanda perficiendaque machina vigilem atque expeditam admodum ſe oſtendit, adeo ut vix elapſis 7. menſibus arduum decernat primùm, mox moliatur opus, quando dentium, qui in alveolis hactenus delituerant eruptionem tentat. Fit iſtud ſub moleſtiſſimis infantum incommodis, ut quandoque graviſſime ægrotent, ſaltem ſolito ſint moroſiores, non pauci vero qui indolis ſunt ſenſibilioris ſub ipſis motibus convulſivis è vita diſcedant; ſic juxta *Hippocr. III. Aph. 25. Adventante dentitionis tempore ſentitur gingivarum pruritus, febres, convulſiones, alvi profluvia.* Periculis hiſce naturaliter exempta videntur animalia bruta, quæ vix non omnia maxillam nunc utramq;, nunc unicam nempe inferiorem tantum dentatam in utero jam obtinere ſolent. Nec infrequens adeo eſt, homines dentibus quibusdam inſtructos in lucem edi. In iis conſpicuum potiſſimum eſt privilegium hocce, qui ſingulari animi vivacitate præditi, fortiorem vim formatricem in utero habuere, quæ majori virtute penſum abſolvens, extraordinario inſuper labore dentium quorundam protruſionem molitur. Luculentum hujus rei teſtimonium cernitur in iis, qui ex Heroum familia geniti; *Rege* nimirum *Noſtro Chriſtianiſſimo*, qui corporis pariter animique fortitudine nulli ſecundus dentatus prodiit; *M. Curio & Papyrio Ducibus Clariſſ. d. q. Plin. Hiſt. Nat. L. 7. c. 16. Arſamene Perſa Vid. Antigon. de Mirab.* ſic quoq; Valeriam Romæ Regum temporibus inauſpicato caſu dentibus natam tradit *Plin. l. c. c.* 17. conf. *Hild. Ep.* 68. *Schenk. L.* 1. *Obſ.* 380. 407. *Rhod. Cent.* 1. *Obſ.* 92. Rariſſimum eſt infantem omnibus dentibus inſtructum edi, uti *Joh. Roſſus Warvvic. de Richardo II. Angl. Rege tradit.* conf. *Gockelius Eph. N. C. D. II. A.* 4. *Obſerv.* 28. Filiolæ tertio à nativitate die dentientis exemplum *V. Eph. N. C. I.* 8. 47. Serius quoque plus ſolito differri ſolet dentitionis tempus. *V. Eph. N. C. I.* 9. & 10. 112. & *II.* 9. 52. & 212. Curioſum eſt quod in ſenibus quandoque vivacioribus obſervatur, ut nimirum redeunte quaſi priſtino robore juvenili rurſus dentiant. Conf. *Gaſſend. S. III. Membr. poſt. l.* 13. *cap.* 2. *pag.* 592.

Dentitionis tempus.

Periculo hoc exempta animalia bruta.

Homines interdum dentati prodeunt.

Inuſitatæ dentitionis tempora.

Dentitionis tempus quomodo dividatur. *Eph. N.C. I. 9. & 10. Obſ. 134. & 171. II. 3. Obſ. 15. II. 4. Obſ. 28.* Ipſum dentitionis tempus ſubdividitur in tempus germinationis, quod vocatur ὀδαξισμὸς, quo tument, rubent, inflammantur & magis dolent gingivæ; & eruptionis Græc. ὀδοντοφυΐα, quo ſymptomata admodum exaſperantur, donec primores ſive inciſores prodierint; novos vero labores, nova pericula procreat caninorum, maximorum vero ſymptomatum, & frequenter motuum convulſivorum Auctor, molarium eruptio eſſe ſolet; quo opere perpetrato Symptomata ſubito alleviantur, vegetioresque & ad ſuſtentanda mala firmiores evadunt infantes.

Loqui tentant. §. 4. Dentitione biennio circiter poſt nativitatem in totum peracta, alios natura ſuſcipit labores; unde firmatis ſubinde fibris, creſcenteque indies robore, neceſſarium ante omnia ducit, organa loquelæ dicata ad aliqualem perfectionem deducendi, quo animi ſui ſenſa aliis communicare queat infans. Fit iſtud primo imperfecte admodum, balbutiendo *propter imbecillitatem*, ut ait *Ariſtoteles S. II. Probl.* 30. rectius propter humidam fibrarum flacciditatem, elaſticitatisque defectum muſculorum linguæ, unde literam R. omnium diutiſſime fari nequeunt, quoniam maximum linguæ robur poſtulat, ut aër valide ad palatum dentes ſuperiores verſus repercutiatur. Modum interim qua ratione infantes linguam addiſcunt, rerumq; ſcientiam ſibi ſucceſſive comparant, ingenioſe tradit *Petr. Regis. Phil. L.* 8. *P.* 1. *cap.* 9. *Ambulare tentant.* Firmatis hoc ipſo membris, greſſus tentare & ad ambulandum ſeſe accommodare ſtudet tenera hæc ætas. Fit quidem iſtud ob delicatam oſſium ſtructuram, quæ infantilis corpuſculi molem non ſine dolore aliquali ſuſtinere valet, primo ægre admodum, ut nonniſi corpore fere undique ſuffulto, raros pariter & caros greſſus inſtauant; mox ad actum habiliores redditi & conſuetudine ulterius confirmati, majori vigore & confidentia in libero aëre obambulare tentant; quod quidem ab initio, quoniam ad detinendam in centro gravitatis machinam corpoream adhuc dum minus periti eſſe ſolent, ſine crebra vacillatione, manuumque hinc inde extenſione fieri nequit, usque dum habiliores facti, anno circiter ætatis quarto perfectos motus inſtituere queant. Dum interim ſtructura corporis

ris æqualiter perficitur, ipſum quoque cranium magis magisque ſolideſcit, Suturæ quæ laxius antea ſibi mutuò cohærebant, arctius coëunt, firmiusque ſibimetipſis incipiunt implicari; præprimis vero hiatus ille triangularis, fontanella vulgo, clauditur, ligamenta membranacea antea tenaciora fiunt, pluresque cartilagines in oſſa indurantur; quæ omnia copioſioris nutritionis genuina ſolent eſſe conſectaria.

§. 5. Nulla itaque operatio in toto corpore viget magis quam nutritionis actus; etenim tribus aut quatuor primis ætatis annis puſillum antea fœtus corpuſculum in tantam excreſcit molem, ut *Ariſtot. L.* 1. *de Gener. An. c.* 18. Hominem quinquennem dimidium altitudinis, quam reliquo tempore conſecuturus eſt, adeptum eſſe judicet, ut adeo homo ſi paucos ſolummodo annos proportionata energeia augmentaretur, in monſtroſam & giganteam excreſceret molem. Cum autem copioſa nutritio copioſum exigat ſuccum nutritium, gelatinoſam quandam lympham, copioſiore conſequenter indigent alimento juxta *Hippocr. I. Aph.* 14. Quare infantum plurimi ſolent eſſe ἀδηφάγοι. Ob lymphæ itaque in MSea abundantiam, ſanguis copioſo ſero dilutus tenuis admodum & fluxilis evadit, ſimulque à gelatinoſo-viſcidis particulis partes pariter Sulphureæ in ſanguine cumulantur, quæ Balſami vitalis vices merito gerunt. Fibræ præterea ſunt laxæ admodum, habitus corporis pariter laxus eſſe ſolet, poroſus, tener, mollis, perſpirabilis, manui tangenti calorem blandum uvidumque offerens. Sanguis itaque per patentiora fibrarum oſcula expedite movetur, circulatio liberrime ſuccedit, nullusque obſtructionis metus principio vitali incutitur, pulſusque moderate & æqualiter, languide nihilominus ſe habet, motu namque vehementiori liquor gelatinoſo-mucido-aquoſus in poroſam, facileque cedentem texturam vi incunearetur, infarctusque primum, mox ſtaſes inferret. Pollent itaque calore moderato admodum ob fibrarum elaſticitatem vix attendendam, cujus reniſu calor ſanguinis mire intenderetur. Cenſentur ob memorata infantes complexionis Phlegmatico-ſanguineæ. Hinc in actibus moralibus ſervant quoque eandem animi tranquillitatem, ſuaves admodum ſunt, hu-

Nutritio maxime viget in infantibus.

Sanguis fluxilis, gelatinoſus.

Fibræ patentes

Pulſus.

Calor moderatus.

Temperamentum.

Inclinationes morales.

humani & delectabiles, erga Benefactores gratioſi, offenſionum non ita memores, nec propoſiti tenaces, ſed admodum tractabiles, teſte *Syrac. cap.* 30. *verſ.* 12. nullis fere de rebus ſolliciti; Imminente vero periculo de impotentia ſua utique convicti, trepidant admodum, mox in maximas anguſtias, deſperationem, tandemque motus convulſivos graviſſimos conjiciuntur. Deteſtanda hinc eſt ſervarum libido, quando vel ad augendam tenellorum erga ſe confidentiam, vel exercendam petulantiam, de falſo imminentibus periculis inſano more fragile ejusmodi corpuſculum exagitant, dum ſuis ſubinde ſubligaculis faciem oblarvantes & neſcio quæ ſpectra Diabolica mentientes, ſubitaneo eosdem ſuffundunt terrore, vel crebro de terriculamentis & μορμολυκείοις (von den Butzenmännern) iisdem loquuntur; quo terrore in eorum animis firmato, non ſolum nimis meticuloſi redduntur infantes, ſed & crebras convulſiones aliaque mala graviſſima per totum vitæ curriculum moleſtiſſima innocenter experiri ſolent. Amant riſum, titillationem, delectantur dulcibus, gulæ admodum obtemperare cuticulamque curare norunt. Somnolenti ſunt tum ob altam mentis ſecuritatem, tum quo digeſtio eo melius ſuccedat. Ob flaccidam vero humidamque nimis cerebri conſtitutionem ſepultus fere adhuc eſt intellectus; Viget vero memoria, quæ in humido radicari dicitur, præſertim cum prima hæc ætas libera adhuc à curis, facile quicquid offertur & recipiat & retineat. Quare honeſtis nonniſi rebus imbui, & in Grammatices ſtudio linguisque addiſcendis exerceri debent. Claudicur hæc ætas, quando nimirum anno circiter ætatis ſeptimo primores dentes excidere incipiunt, de quibus in pueritia.

Animi Operationes. *Memoria viget.* *Duratio.*

§. 6. PUERITIA, qua omnes operationes tum animi tum corporis manifeſtius progerminare ſolent, cum Vere, quo omnia reviviſcunt, non inepte comparatur. Sortita eſt denominationem ſuam forſan à puritate, innocens enim hæc ætas impuræ libidinis inſcia adhuc eſſe ſolet; Græcis vocatur ἡ τῶν παίδων ἡλικία. Conf. *Pollux Onom. S.* 2. *L.* 2. *c.* 2. *p.* 156. Germanis ob promptiorem linguæ uſum ein mündiges Kind. Durat per Septenarium ſecundum. In limine hujus ætatis con-

Pueritia. *Etymologia.* *Synonymia.* *Duratio.*

contingere ſolet ea mutatio, quando nimirum dentes lactеos, Germ. Milchzähn (non à materia ac ſi e lacte fierent ita denominatos; formati enim in utero gingivis teguntur, ſed quod lactentibus erumpant) tanquam infirmiores amittunt, novosque firmiores ac ſtabiliores acquirunt. Excidunt primo omnium inciſores, poſt canini, & quandoque qui his proximiores ſunt molares; reliquos namque poſteriores fere ſemper immutabiles eſſe experientia compertum habemus. Fit autem hæc renovatio per modum quendam protruſionis, quando dentes ſub lacteis deliteſcentes ab impetuoſo ſanguinis eo directi motu protruduntur, gingivæque à copia humorum emolliuntur, promotis ſenſim è priſtina ſede ſua lacteis dentibus, qui tandem ab inferioribus ſucceſſive prorumpentibus ad gingivarum ſuperficiem extra alveolos propulſi, vacillant, tumque vel ſponte decidunt, vel minima opella evelluntur. Elabitur autem ex alveolis non totus dens cum ſua radice, alias namque omnis regenerationis ſpes decollaret, ſed ſolummodo corpus iſtud albicans foras prominens. Hoc permutationis, uti & dentitionis tempus quandoq; ſerius differtur ad añum 13tium aut 14tum usq;. Conf. *Euſtach. L. de dent. c. 29.* Non ſoli autem homini hæc dentium renovatio obtingere ſolet, ſed videtur ea tum in jumentis, equo, mulo, aſino (ubi de equorum dentitione notari meretur, quod non una vice totus progerminet dens, ſed ſingulis annorum decurſibus certa extrudatur ſectio, à quarum numero equorum ætas hujus rei peritis determinatu facilis eſt) tum in ruminantibus, ut bove, ove, capra, quæ herbis & frondibus victitant; ſed & plerisque carnivoris, cani, leoni &c. ſuillo genere excepto, familiaris eſſe ſolet, quæ tamen mutatio in brutis non tamdiu ac in homine ſuſpenditur; nam ut cum Gaſſendo loquar, *Boves bimi mutant, aſini triceſimo menſe, ita ut deinceps pergant ſenis menſibus; equi ſic incipiunt eodem tempore binos utrimque primores mutare, ut ſequente anno totidem proximos collumellares dictos commutent; quinto anno ineunte amittant binos, qui renaſcuntur ſexto, annoque tandem ſeptimo omnes habeant, ipſos dein immutabiles.*

Dentium permutatio.

Brutis quoq; competit.

§ 7. Ab infantia interim ad ulteriores annos devolu-

Fibrarum elaſticitas creſcit. Sanguis magis ſubtiliſatur. ti, fibræ ſenſim ſolidiores magisque elaſticæ redduntur, ſanguinique tranſeunti majori virtute reluctantur; quare is in minora admodum devellitur & ſubtiliſatur, cum motus inteſtini ſimulque caloris augmento; Confert huc multum agile puerorum vitæ genus, motus & exercitia, quæ fibras muſculares egregie roborant. Fit itaque in ætate puerili tranſitus ex humidiori in calidius clima; unde major ſeri halituoſi portio per laxam puerorum cutis ſtructuram (unde pueri admodum tranſpirabiles) diſcutitur, particulæ ſalino-volatiles Sulphureæ exaltantur, mereque ſanguineum ſubjugato phlegmate temperamentum induunt. *Temperamentum.* Quare ſanguis eorum eſt nec craſſus nec fluxilis nimis, ſed reſpectu craſeos optimus, motus inteſtinus temperatiſſime viget; *Habitus corporis.* habitus corporis eſt ſucculentus, poroſus, & ob ſanguinis ad intimiora aditum facies roſea, florida, amabilis, membra rubentia ad tactum tenera & tepida. *Pulſus.* Quamobrem ſanguis liberrime & expedite circulatur, placida ſolum requiritur propulſio ad ipſius per fibras tranſitum, nullus hoc pacto obſtructionis metus, nullum turbandæ ſanguinis mixtioni periculum Principio Agenti incutitur. *Mores.* Unde & in actionibus moralibus ſunt liberi & alacris animi, placidi, ad omnia faciles, hilares, ſecuri, de nihilo ſolliciti, vegeti, vivaces, petulantes, blandi tamen & tractabiles, ob animi velut indifferentiam inconſtantes; Somnolenti inſuper ſunt, otioſi, voluptuoſi, inprimis ratione gulæ, eſuque dulcium admodum delectantur. *Animi dotes.* Ob intellectus vero immaturitatem, ſunt ſimplices admodum, incauti, creduli, perſuaſu faciles, unde ad recipiendas in ſe quascunque virtutes & erudiendum ſunt aptiſſimi, præſertim cum memoria adeo excellant. Extraordinaria interim divino ingenio pollentium puerorum exempla ſiſtunt *Act.Lipſ.*1683.*M.Sept.*388.*Freher.Theatr.Vir.Clar.P.I.* 1539. Sunt inſuper ad iram quidem proclives, facile tamen rurſus placabiles, verecundi item, ad officia proximique charitatem proni, liberales, caſti, humiles, candidi, aperti, loquaces, quarum virtutum intuitu Salvator noſter poſito in medio puero ad diſcipulos converſus dixit: *Ni efficiamini ſicut parvulus iſte, non introibitis regna cœlorum.* Hac corporis valetudine moribusque inſtructus eſſe ſolet homo usque

ad

ad 14tum ætatis annum, quo tempore Natura ordinarie de generis humani conſervatione ſollicita fieri, & pubertas ingruere ſolet.

§. 8. PUBERTATIS etymon petendum videtur à pube ſive lanugine circa pubem & pudenda iſto tempore efflore- ſcente. Græcis vocatur ἥβη, German. Mannbahrkeit. Avicennæ ætas pollutionis, à nocturnis pollutionibus, quas puberes facti experiri incipiunt. *Hippocr. L. 6. epid. ſ.* 4. eos vocat τράγους ſ. hirquitallos. Extenduntur hujus ætatis limites ad annum 17mum cum dimidio, qui ſic comprehendunt ſemicriticum tempus. Variat autem admodum Pubertatis tempus; ſic qui vividiorem nacti ſunt temperiem, & in locis magis Meridionalibus degunt, maturius pubeſcunt. Sic *Mercur. in Aph. Hipp. p.m.* 654. mentionem facit pueri cujusdam, qui decenis nutricem compreſſerit, eamque impraegnaverit; qui vero e contrario tardioris & frigidioris ſunt naturæ & in regionibus magis Septentrionem ſpectantibus habitant, aut ab alterius ſexus conſortio, illecebrisq; mundi remoti ſolitarie vivunt, & ſub graviſſimo laborum onere crudiorique diæta æquali ſemper tenore ingemiſcunt, ſerius pubeſcunt, non excluſa interim ſpeciali perſonarum Idioſyncraſia, de qua re plura curioſa exempla proſtant in Eph. N. C. Legitimus tamen pubertatis terminus eſt annus ætatis 14tus, quem adhuc in maribus obſervare ſolent JCTi. conf. *pr. Inſt. Juſt. Quib. mod. tut. fin. & l.* 3. *Cod. q. tut. v. cur. & e. deſ.* & ibid. *Gothofr. Not.* Conf. *Hopp. Exam. Inſtit. Imper. ad pr. Tit.* 22. *p.* 178. An vero fœminæ exactis 12. annis ordinario naturæ curſu ſint viripotentes æſtimandæ, inferius ad liquidum deducetur. Omnes autem mutationes unice ſpectant tum generandi tum concipiendi potentiam individuo conciliandam; id quod ſine maxima tum animi tum corporis, organorum præſertim generationem ſpectantium, alteratione contingere nequit.

Pubertatis Etymologia. Synonymia. Termini Variabiles ſunt. Quinam ordinarii.

§. 9. Quare in ſexu maſculino, cui generandi potentiam comparare nititur natura, aucto ſanguinis motu & calore, inuſitatus antehac in toto corpore percipitur orgaſmus, ſingulare corpori robur ubique accedit, fibræ motrices fiunt validiores, lymphaque hinc inde madefaciens à caloris interni ardore diſcuti-

Mutationes in ſexu maſculino.

Vox mutatur. cutitur, interiorque tracheæ ſuperficies exſiccatur; unde vox acuta antea in raucam, inæqualem convertitur, vocat hoc *Hippocr. L. 6. Epid. S. 3. & Ariſt. L. 7. hiſt. An. c. 1.* τραγίζειν hircitare, eorum namque vox interruptim cum aliquali aſperitate & ſicceſcentia ad ſonum ſerræ ſecantis fieri ſolet, metaphora iſta ab hircorum caprarumque voce deſumpta. Volunt quidem nonnulli per τὸ τραγίζειν indicari peculiare odoris genus hircum redolens, unde idem eſſe ac hirquitallire exiſtimantes, puberes vocarunt hirquitallos; quæ tamen explicatio inconvenienter ſane *Ariſtoteli* tribuitur, uti ex *L. 5. Gen. An. c. 7.* colligere eſt. *Etenim*, inquit, *cum ſemen ferri incipit, etiam vox mutatur, maxime in maribus: fœminis etiam ſed obſcurius, quod quidam τραγίζειν vocant.* Conf. *Gaſſend. l. 1. p. 593. Foës. Oecon. Hippocr.* 620. 621. Vox hæc in Pubertate caprizans procedente tempore ſenſim planior atque æqualior redditur; quando ad perfectionem deductis organis æquali iterum placidoque magis motu ſanguis propellitur, orgaſmus remittit, calorque efferus hactenus miteſcit, ſimulque eo ipſo cum aliis partibus interior tracheæ ſuperficies debito rurſus modo humectatur, atque lubrica iterum redditur. In ipſa namque pubertate ſanguinem inæqualiter moveri, ſpeciatim impetuoſius verſus genitalia dirigi neceſſe eſt, quo conſtricti exſuccique hactenus teſtium canales amplientur, membroque plena ad exequendum actum perfectio obtingat; ſicque hoc pacto generandi potentia individuo concilietur.

Quid ſit τὸ τραγίζειν.

Propenſio ad ſcelera. Ingruunt hæ mutationes ſub ſingulari voluptatis ſenſu; jam ſancta puerorum ſimplicitas, caſtitas, ſinceritas evaneſcunt, & tandem plane in iis ſepulta deliteſcunt, nullum non nequitiæ genus adoptantibus. Semen etenim virile in vaſculoſa teſtium ſubſtantia ſecretum, denique in penitiſſimos epididymidum ductus promotum, longaque via iſta ſubactum ſane & defæcatum, tandemque per vaſa deferentia in veſiculas ſeminales delatum, talem ætati huic, ſuorum affectuum adeo impotenti, infert pruritum pariter atq; æſtum, ut ægre admodum non ſine tormentis, ni gratia Divina adjuta fuerit, in caſtitatis limitibus ſe contineat, quin actualiter æque ac mentaliter omnis generis phantaſmatibus conſcientiam gravij-

graviſſime turbet. Sub rapido iſto ſanguinis ad teſtes motu intenditur inibi tranſpiratio, partes memoratæ copioſius ſudant, materiaque mucoſo-olida & nidoroſa, peculiarem ſeminis odorem referens, iis circumfuſa cernitur, quæ cum genuina materia pilorum illic erumpentium eſſe ſoleat, velamentum iſtud, quo arcana naturæ teguntur, creſcente ſimul ſubinde naturali pudore, indies magis expandi ſolet. Sub axillis pariter largior pilorum ſeges creſcit; reperitur enim pariter inibi udor ejusmodi uliginoſus, collecta quaſi ob loci conditionem tranſpirationis materia, a qua odor ejusmodi hircinus, quem ſalaciores marium fœmellarumque multæ certo ſpirare ſolent tempore, oritur. Et ne quid, quod ad matrimonialis vinculi felicitatem conferre quidpiam valeat, naturæ ſolertia prætermitteret, quo ſexus ſequior debita veneratione potiorem proſequeretur, primoque ſtatim maris aſpectu debitæ ſubmiſſionis memor fieret, in facie certas gravitatis notas annis pubertatis, a quibus ad matrimoniale vinculum feſtinato pede aptiores reddimur, collocare voluit provida natura, barbam nimirum, quæ hiſce annis lanuginem contrahere incipit, labium ſuperius ſolum obſidens; mox vero in mento ulterior pilorum ſeges propullulare, tandemque per genas undique ſeſe diffundere, perfectionem vero ſuam elapſo circiter ſeptennio quarto acquirere ſolet; eo nimirum tempore, quo homo ad contrahendum matrimonium omni ex parte perfectus, debita auctoritate ſexum ſequiorem anteire debet. Notant curioſiores, nominatim *Riolan. Anthrop. p. m.* 587. ipſam barbam coitu augeri, & quo majorem quispiam obtineat habitudinem virilem, eo magis barbatum obſervari; ut adeo maris vis procreatrix ex ipſius facie certo reſpectu eluceſcat. Etenim cum calidioris naturæ homines promptiores ſint ad actum ♀eum, & ob copioſiorem tranſpirationem largior ad pilorum proventum ſuggeratur materia, veriſſime concluditur, viros ampla ſpiſſaque barba dotatos probe quoque vaſatos exiſtere.

Copioſius ad teſtes tranſpirant.

Pilorum eruptio.

Barba.

An ſignum aptitudinis virilis.

§. 10. In ſexu vero fœmineo completo ſecundo ſeptenario Natura unice conceptionem, ſubſequentemque fœtus excluſionem meditatur. In multis equidem puellis non tamdiu

Mutationes in ſexu fœmineo.

hoc

Menſtruæ eruptionis tempus variat. hoc Naturæ opus differtur, dum non raro anno 12mo perruptionem menſium molitur, id quod fit, partim quoniam citius adoleſcunt, corpore earum rariori magisque expanſili exiſtente, partim quoniam inconſtantioris, certo tempori ſe non adeo exquiſite adſtringentis animi eſſe ſolent. Exempla præcocis eruptionis menſtruæ. *V. Schenk. L.* 4. *Obſ. Med.* 629. *Obſ.* 1. 2. 114. *Eph. N. C. paſſim.* *Quodnam ordinarium.* Ordinarius attamen isque legitimus profuſionis menſtruæ terminus ſolet eſſe annus 14. Magnus igitur hiſce annis orgasmus in ſanguine ſentitur, dum directo ejus motu ad vaſa hypogaſtrica ſanguis ſuperfluus ad uterum & vaginam congeritur, quo per inſolitas antehac vias exterminetur. *Menſium eruptio prima vice dolоroſa.* Fit hoc ob minus expeditam viarum libertatem ægre, primaq; vice utplurimum doloroſe, ſub maxima animi ob inſolitæ hactenus rei præſentiam conſternatione. *Ejus prodromi.* Prodromi inſtantis fluoris ſolent eſſe præcedanea laſſitudo, dolor dorſi & lumborum tenſivo-gravativus, macies faciei atque cutis ſtrictura, quæ omnia à directione ſanguinis verſus uterum, motuque inde ſpaſtico in ſubſidium vocato dependere videntur. Quoties poſtmodum hic fluxus reiteratur, toties viæ ad actum hunc magis accommodantur, ipſaque natura conſuetudine pariter roborata, conamen iſtud majori robore molitur; quare ſucceſſive minuuntur moleſtiæ, ut tandem permultis tacite menſes effluant. *Ejus duratio.* Reiteratur ſingulis 4. ſeptimanis, duratque per 3. aut 4. dies; ſubſiſtit naturaliter in gravidis, dum facta conceptione ſuperfluus humor ad ſuſtentationem fœtus impenditur; hinc grandæva mulier ad geſtandum pariter pariendumque inepta, pereunte hoc uſu menſtruis purgationibus exempta eſſe ſolet. *Mammæ proextuberant.* Mammæ inſuper, quæ viſum hactenus apparente nonniſi papillula effugerant, jam ſub ſingulari libidinis ſenſu in malorum figuram ſemigloboſam, (unde μῆλα Ariſtophani) ſucceſſive attolluntur, quæ tumentes cum binas quaſi referant ſorores, Plauto ſororiare dicuntur.

Propenſio ad Venerem. §. 11. Sexus itaque fœmineus organis hiſce, nutritionem fœtus primario ſpectantibus, inſtructus, dum ſuam inde ad actum conjugalem aptitudinem hariolatur, ornamentoque adeo ſpecioſo (decus namque præcipuum ferme collo-

cant

cant fæmellæ in mammis debitæ magnitudinis, candoreque ſplendentibus) ſe dotatum cernit, Cupidinis telis, Venerisque incitamentis mire ſauciari ſolet. Et niſi ſanæ rationis, legibusque Divinis & præceptis moralibus ſat inſtructæ uſus, ſupremi Numinis benignitate ab hoc appetitu naturali fœmellas retraheret, cui quæſo libidinis generi non forent participes? quæ enim pudicitiæ caſtitatisque ſtudioſiſſima hactenus erat virgo, nunc ex ſua natura ſubito ad flagitia propendere incipit, priſtinaque animi integritas in famoſam iſtam aſtutiam, qua utplurimum negata meditantur, convertitur. Quin & quandoque à lympha in clitoride, ipſisque vaginæ glandulis ſtabulante ad libidinem adeo proritantur, ut quandoque amore inſaniant, cujus furoris uterini remedium optimum expleta voluntas eſſe ſolet. Conf. *Eph. N. C. III. I. p. 29. 30. I. IX. & X. pag.* 113. Notant quoque *Ephem. N. C. III. I. pag.* 27. virgines ſubfuſcas reliquis natura eſſe ſalaciores. Tanta eſt proh dolor! Naturæ humanæ poſt lapſum corruptio; nolentes volentes quandoque rapimur ad mala, ſicque Divinæ gratiæ indignos, æternæ, vero damnationis reos nos facimus. Voluit namque benigna mater natura, tegmine quodam naturali ſexum hunc caſtitatis atque continentiæ debitæ admonere, pudoreque teneriori profundius ipſis impreſſo, ad virtutis culmen firmius impellere. Barba tamen in fæmellarum facie non ſolet prorumpere, quoniam non tam gravitatis quam amoris plenam faciem conſequi neceſſe habent; formoſitas enim, milleque ex ipſarum facie radiantes amoris ideæ, ſcintillæque Venereæ nonniſi maxime inde obfuſcarentur. Barbatas mulieres notant. *Eph. N. C. III. 5. & 6. p.* 636. *II. 5. p.* 91. *I. 9. &* 10. *p.* 246. Vetulis hinc, quibus interdictus quaſi amor, emortua omnia ſunt, in ſignum ineptitudinis ad concipiendum, barba rugoſam faciem non raro magis deformem reddere ſolet.

Ad furorem usque.

Ob naturæ humanæ corruptionem.

Barba non erumpit.

Niſi quandoque in vetulis.

§. 12. ADOLESCENTIA ab adoleſcendo ita dicitur, quoniam illa ætate ad debitam devenimus ſtaturam, corpusque exacta adoleſcentia ipſum quoque adoleſcere deſinit. Græcis dicuntur adoleſcentes ἄφηβοι Confer. *Poll. On. S.* II. *pag.* 157. item ἐξέφηβοι ſive extra puber-

Etymologia.

Synonymia.

bertatem conſtituti (unde Latinorum, qui ex ephœbis egreſſi reliquere nuces) etenim qui annos Pubertatis agebant ἔφηβοι, mox vero futuri puberes μελλέφηβοι vocabantur. Hippocrati & Galeno dicuntur μειράκια. Germ. ein erwachſener Menſch / multis ein Knab / ein Jüngling. Orditur ab anno 17. cum dimidio & finitur elapſa periodo ſeptenaria anno ætat. 24. & dimidio, eo nimirum tempore, quo homo in longum excreſcere deſinit. Calore ſuo temperato, quo pollet, merito cum æſtatis initio comparatur; hoc uti omnium anni temporum eſt amoeniſſimum, ſic pariter Adoleſcentia omnium ætatum optima merito cenſenda; Grata propterea ætas vocata, ſuperflua namque puerorum humiditas hac ætate eſt abſumpta, calor vero non adeo mordax, ut in juvenibus; Habitus corporis ſtrictior parumper, fibræque magis elaſticæ eſſe ſolent, unde ſanguis per arctiores fibrarum canales majori virtute transprimitur, ſicque mire ſubtiliſatur, calor intenditur, magisque Sulphureo-volatilis fieri ſolet. Cenſentur hinc adoleſcentes complexionis ſanguineo-Cholericæ; pulſus, quoniam ipſius impetus viarum anguſtiis reſpondere debet, eſt magnus, & ob ſummam ſanguinis mobilitatem vehemens. Cum itaque naturæ in actu vitali ſumma conceſſa ſit libertas, hilaris & alacris admodum animi ſunt adoleſcentes, prompti ad agendum, expediti, humani, liberales; ſodalitii amantes, voluptuoſi; obſtacula vigore ſuperant; dumque magis magisque perſpiciunt, quid & quo fine agant, malitioſi magis ſunt, inobedientes, ad perpetranda ſcelera, vindictam exequendam admodum proni, in agendo cautiores, quo finem optatum attingant; præprimis ad explendas carnales concupiſcentias mire ſagaces; floridus enim hujus ætatis aſpectus, genæ roſeæ, minæ ſuaves & delectabiles, mera amoris vincula atque inſidiæ eſſe ſolent, quas eo minus evitare valet ſenſilis hæc & in hiſce rebus delicata adeo ætas, quo ſuaviora minusq; obſoleta hæc veneris tentamina ipſi eſſe ſolent. Accedit inſuper animus à curis alienus, otioſum vitæ genus, & quæ eſſe ſolent Cereris Bacchique litationes, ut adeo Davides, *Senſus & cogitationes hominis ad mala pronas eſſe ab Adoleſcentia*, jure pronunciaverit.

Limites.

Similis æſtati minus fervida.

Habitus corporis.

Sanguis Sulphureo Volatilis.

Temperamentum.

Pulſus.

Inclinationes morales.

Voluptates Venereæ.

§. 13.

§. 13. Animi denique dotibus ſatis inſtructi eſſent, ſi modo firmior intellectus uſus ad pleniorem rei cognitionem eos deduceret. Vigent namque memoria, phantaſia mire excellunt, res ſenſibus ſuſceptas promptiſſime percipiunt; ſolentque ad diſſerendum aptiſſimi eſſe. Capit tamen & ſuceſſive majores intellectus vires, unde & ad ſeria magis animum, repudiatis crepundiis puerilibus, applicare ſolent, & ad roborandum magis judicium, in ſcientiis demonſtrativis & arte Dialectica informari debent; Dentes hinc molares poſtici, qui ſub Adoleſcentiæ finem circiter prorumpere ſolent, Sapientiæ dentes vocantur, quoniam ſub eorum progerminatione homo ſimul ſapiens fieri ſolet.

Animi dotes. *quibus ſtudiis imbuendi.* *Dentes Sapientiæ.*

CAP. III.
De
Ætate Vigente.

§. 1.

MEdius humanæ vitæ Status, quo machina corporea ſummum acquirit vigorem, in eoq; aliquandiu perſiſtit, *Galeno l. 2. Temper. c. 2.* audit ἀκμή. Hæc enim ea eſt ætas, qua in exornanda machina, acuendis ſenſibus, largiendo virium robore, vi procreatrice promovenda, natura maximas impendit vires, quo homo, qui ſibi ſoli hactenus vixerat, aliis quoque vivere incipiat. Extenditur a ſeptenario 3tio & dimidio ad ſeptenarii ſeptimi finem; adeoque comprehendit pariter ſeptenarios tres cum dimidio; anno namque 49. notabilis jam virium ſentitur παρακμή, teſte *Galen. Com. in Aph. 30. L. 3. a quo tempore ſiccitas ſucceſſive invaleſcit, ad extremum usque vitæ curriculum.* Continet hic ſtatus ſub ſuo nomine Juventutem, Robur Virile & Conſiſtentem ætatem in ſpecie talem.

Ætas Vigens. *Limites.* *Diviſio.*

§. 2. JUVENTUS tanquam juvandæ Reip. aptiſſima ætas, ob vigorem tum animi tum corporis, quo pollet, vocatur ἀκμή, vigens ætas, & in ea conſtituti ἀκμάζοντες, unde ἡ τῶν ἀκμαζόντων καὶ νεανίσκων ἡλικία florens & juvenilis ætas. Conf. *Poll.*

Etymologia. *Synonymia.*

Ob.S.9.156. Germ. Jüngling/junger Mann. Incipit à fine adoleſcentiæ, & finitur quinto ſeptenario, anno nimirũ 35. juxta *Galen. in Aph.30.S.3. & Aph.9.S.5.* durans per ſeptenarium cum medietate. Peculiaris ætati huic ea potiſſimum eſt mutatio, quæ in nutritionis negotio obſervatur; quando corporis ſtatura, ſub Adoleſcentiæ finem in longum ſatis protenſa, mutata naturæ intentione in craſſitiem & ſubſtantiam diducitur, oſſa firmiora, membra vero robuſtiora evadunt, unde ad quasvis actiones promptiores validioresque fieri ſolent. Ætatum omnium calidiſſima eſt hæc ætas, ferventi æſtati non abſimilis, incommodis illis, quæ flagrantis Syrii ardor alias inferre ſolet, naturaliter ſubjecta. Ob fibrarum namque muſcularium ſolidam maximeque elaſticam texturam, validiſſime repercutitur ſanguis eas tranſiens, contribuente non parum ad id agiliori vitæ genere. Summe hinc ſanguis ſubtiliſatur, craſisque Sulphurea exaltatur, oritur inde complexio modo Cholerica, modo Cholerico-ſanguinea; pulſus naturaliter ſolet eſſe vehemens, quo ſanguis per compactam fibrarum ſtructuram rite propellatur, qui tamen tranſitus per arctos etſi canales ob ſummam ſanguinis fluxilitatem expeditus admodum eſſe ſolet; hinc in actionibus moralibus juvenes pariter ſunt vehementes, alacres, veloces, expediti & vigiles, omnis moræ impatientes; impedimenta vigore reſarciunt, & ad obſtacula potiſſimum, ad periclitandum ſui robur famamque aucupandam, intentionem dirigunt, obſtinatoque animo propoſitum proſequuntur; Summe namque ſunt ambitioſi, honoris æque ac gloriæ, re præſertim feliciter cedente, cupidiſſimi, in agendo tamen præcipitantes, turbulenti, minus prudentes; Nullum non nequitiæ genus juventutem exercet, dum ob intellectus vigorem conſummata malitia ferocit.

Nutritio in ſubſtantiam partium.

Similes eſt æſtuanti æſtati.

Fibræ elaſticæ.

Sanguis admodum ſubtiliſatur.

Temperamentum.

Pulſus.

Inclinationes morales.

Mores.

§. 3. Vitiis hinc graviſſimis ferax eſt hæc ætas; ad rixas inprimis, contentiones, iracundiam admodum propendent, quo habeant, ut pro ſua agant intentione; bellicoſa ideo ætas vocata; ob audaciam temeritatemque, teſte Cicerone, ad ſuperbiam, rapinas, factiones, diſſenſiones, homicidia, adulteria, furta, fraudes, mendacia, odia, vindictas, prona & præceps eſt juventus, ut non immerito *David* à juſtitia Divina *Pſalm.* 102.

§. 25.

§. 15. flagitaverit, *ne ſe revocet in medio dierum & Pſalm.* 25. §. 7. *ut obliviſcatur delictorum juventutis, ipſeque Apoſt.* 2. *Tim.* 2. §. 22. *Juventutis voluptates utique fugiendas cenſeat.* Interim ob igneam quaſi animi vivacitatem, qua quævis in numerato habent, peculiareque mentis ad quævis penetranda acumen, ad omne ſtudiorum genus eſſent peregregii, niſi ſingularis illa in agendo præcipitantia, & in eruendo impatientia, legitimo intellectus uſui remoram ſane maximam injiceret. Quamobrem Juvenes inventionis, Senes prudentiæ nomine celebrantur. *Ad quævis ſunt habiles.*

§. 4. Ætas juvenilem excipiens vocatur Virilis, quo animus pariter ac corpus, organis omnibus ad ſummum deductis, vires maximas capeſſere ſolet. Vocatur ἡ τῶν ἀνδρῶν ἡλικία, uno verbo ἀνδρεία. Conf. *Poll. On. S. x.* 156. Extenditur ab anno 35. ad 42. duratque per Septenarium ſextum. Calore pollent remiſſiori quam juvenes, quare firmior rectæ rationis uſus maturiores Reip. fructus ferendos concedit; hinc apprime cum autumni initio comparari ſolet. Etenim MSea in juventute ſumme exaltata, diu in eodem ſtatu perſiſtere nequit, quin ſenſim decreſcat; calore namque ad ſummum deducto, plurimum ſeri halituoſi continuo difflatur, reſtitantib⁹ craſſioribus minusque volatilibus particulis; fit inde ſanguinea Craſis ſpiſſior parumper, cum jactura momenti cujusdam priſtinæ mobilitatis; accedit inſuper fibrarum major ſoliditas & anguſtia. Hiſce conditionibus vigentibus circulationem aliquatenus remorantibus, non poteſt non nimia ſanguinis fluxilitas parumper corrigi, ardorque juvenilis defervere, & quæ antea flagraverat Cholerica diſpoſitio, ad Melancholicam quietem ſucceſſive ſe componere. Cum itaque in moderando ſanguinis circulo non ita uno impetu res geri queat, ni craſſiuſculum ſanguinem anguſtis adeo fibrarum ductibus incuneando, ſtaſin periculoſam formare velit, ut ſingulari cura proportioneque motum exerceat vitalem, neceſſe eſt. Hinc in actionibus moralibus conſueta juvenum libertas, præcipitantia, vehementia &c. evaneſcunt in viris, ut qui à conſuetis Juvenum vitiis ad ſaniorem redire mentem ſolent; in gubernandis affectibus, motibusq; libidinoſis reprimendis ſunt poten-

Etymologia. *Synonymia.* *Remiſſius Calent quam juvenes.* *Similis autumni initio.* *Sanguis parumper ſpiſſior.* *Fibræ anguſtiores.* *Temperamentum.* *Redeunt ad ſaniorem mentem.*

potentiores, in agendo conſtantiores; & tametſi à curis non plane alieni ſint, eæ tamen non in tantum penetrant, ut dejicere valeant animum, quin potius providum in dirigendis actionibus moderamen Virili ætati conciliant, & ad præmeditata conſilia danda applicant. Summo namque judicii vigore pollent, & qui vir nondum ad prudentiam devenit, is certe non amplius iſtius particeps evadet.

Animi dotes egregie vigent.

Eſt ætas omnium perfectiſſima.

§. 5. Hoc itaque eſt tempus, quo ingenii & intellectus vires maxime vigent. Hæc eſt ea ætas, quæ conſcribendis cum judicio libris maxime idonea cenſenda, qua magnæ notæ Auctoribus in iis, quæ tunc ſcripſerunt, potior fides danda venit. Hi denique ſunt illi anni, qui obeundis muniis Civilibus accommodatiſſimi; hoc namque tempore omnium rerum plenam perfectionem contigiſſe veroſimile eſt. Probatur hoc ex pinguedinis collectione, quando deficiente corporis ulteriori augmento, abundans ſuccus nutritius, dum caloris ardore non ita conſumitur, in peculiares folliculos deponitur, tandemque diutius inibi reſtitans, in liquamen oleoſum, veramque tandem pinguedinem condenſatur. Oritur hinc familiaris ætati huic corpulentia, quæ ſub vivido faciei rubore, & vultu majoribus lineamentis barbaque diffuſiori inſignito, ſingularem Viris auctoritatem afferre ſolet.

Pinguedo colligitur.

Corpulentia.

Etymologia.

§. 6. Septenario ſeptimo completo ſeſe ſiſtere ſolet ætas, CONSISTENS vulgo vocata, quoniam vires in præſenti ſolummodo ſtatu, dum nec augentur nec minuuntur, perſiſtere creduntur; unde Germanorum fünffzig Jahr ſtille ſtahn. Revera namq; natura in operando ſtationaria fieri ſolet; Græcis dicitur καθεστηκυῖα ἡλικία, & in ea conſtituti καθεστηκότες juxta *Hipp. l.* 13. item μεσήλικες, quoniam ſunt medii inter ἀκμάζοντας καὶ γέροντας; quæ tamen vox à nonnullis quoque virili ætati tribuitur Conf. *Melch. Sebiz. Diſſert. de Seneƈt.* §. 27. Orditur ab anno 42. terminaturque anno 49, quo tempore pereunte ſubito priſtina naturæ in opere nutritionis aſſiduitate, vires imminuuntur, paulatimque deficiunt, unde & vulnera, fracturæ &c. ægrius curantur, notaturque παρακμὴ declinans ætas à *Galen. Comment. in Hipp. Aph.* 30. *S.* 3.

Synonymia.

Limites ejus.

παρακμὴ ingruit.

§. 7.

§. 7. Ultimus itaque vigor in hac ætate ſentitur, qui ab initio parallelis quidem motibus decurrit; poſtmodum vero ſenſim imminuitur, tandemque declinante ſeptimo ſeptennio relaxari incipit, adeo ut manifeſta tandem virium corporis pariter animique notetur fatiſcentia, præſertim quando variis diætæ exceſſibus præmaturam ſenectam accelerarunt juvenes. In ſexu potiſſimum ſequiori, luculento roboris vitalis jamjam fatiſcentis teſtimonio, nobiliſſimæ facultatis privatio ſub ætatis hujus calcem ſeſe ſiſtere ſolet, quando anno circiter 49no, pereunte ſenſim naturæ in proprii corporis nutritione induſtria, intentio quoque fœtus in utero alendi prorſus ſuſpenditur. Quare facta periodica revolutione, natura mutata priſtina ſanguinis determinatione, ſuperfluam ejus molem non amplius ut antea verſus uterum dirigit, fluorque qui ordinarie redire hactenus ſolebat, in perpetuum ſubſiſtit, comite perpetua quoque ad concipiendum impotentia.

Ultimus vigor adeſt.

Menſes in perpetuum emanent.

Sterilitas naturalis.

Cap. IV.
De
Ætate decreſcente.

§. 1.

ULtimus vitæ humanæ ſtatus vocatur ſenectus, & in ea viventes ſenes quaſi Semineces, ſemimortui. Græcis γῆρας, ἀπὸ τῦ γέρατος; venerandum enim ſenium honore eſt digniſſimum, unde γέροντες. Conf. *Poll. On. S.* 13. 158. Et hoc eſt tempus iſtud, quo homo appropinquantis mortis amaritiem deguſtare incipit; hæc eſt ea ætas, qua ob ingruentem virium lapſum homo nec ſibi, nec aliis vivere putatur. Extenditur à fine ſeptenarii ſeptimi ad annum 73. cum dimidio, tanquam vitæ terminum quam maxime legitimum; de quo tamen cum Divina Majeſtas admodum diſpenſare ſoleat, hoc ipſo nullam dare regulam in animo habeo; *incerti namque ſunt Senectutis fines, certus vero omnium ætatum terminus. Cicer. de Senect. c.* 20. Magnum enim ad Senectutem retardandam momentum affert, temperans vitæ genus, decensque affectuum moderamen; quam alias

Etymologia.

Limites.

Cauſæ.

maxi-

maxime accelerare valent curæ, inquietudines, mœrores, labores continui, indefeſſa ſtudia, cum noctu dieque iis impalleſcimus; præprimis tria illa, amor, vinum, venus. Malitia namque ſæpe ſupplet ætatem; hæc enim ſunt utplurimum bruta Adoleſcentum numina, quibus ætatem maculant, his abſolvuntur peccata juventutis, unde emoritur calor, & mature conſeneſcit corpus. Dividitur vulgo Senectus naturalis, morboſæ contradiſtincta, in Crudam, Maturam & Decrepitam.

Diviſio.

§. 2. Senectus CRUDA ſive VIRIDIS, in qua virentis roboris reliquiæ adhuc adſunt, Germ. **das grünende Alter**/& in ea viventes Græcis ὠμογέροντες, quoniam obeundis adhuc muniis idonei, vocantur. Extenditur per Septenarium octavum ad añum 56; quo exacto conſpicue vires fatiſcunt. Contingit in hujus ætatis limine memorata menſtrui fluxus mutatio, quo tempore pereunte una concipiendi energia, venuſtatem priſtinam, qua ſui amorem antea accenderant, amittunt; multæ fiunt barbatæ, canitiesq; primus iſte Senectutis nuncius in capite prodire ſolet; citius quidem caneſcunt alii, quod duriori vitæ generi, frigori brumali, curis &c. præſertim vero peculiari Idioſyncraſiæ tribuendum. *V. Eph. N. C. II. 4. p.134. II. 1. p. 170.*

Etymologia. Synonymia.

Limites.

Amoris flammæ extinguuntur.

Canities obrepit.

§. 3. Nutritio interim declinantibus ſenſim annis ſegnius ſuccedit, conſumpta lente reſtaurantur; unde fibræ motrices ſicciores, magis rigidæ, minusque elaſticæ, relaxatoque ſubinde tono, flaccidiores fiunt; facile proin delaſſatur corpus, omnium viſcerum tum attenuatoriorum, tum ſecretorio-excretoriorum actio imminuitur, ventriculus languidius digerit, ſecretiones & excretiones plus juſto cohibentur, motusque vitalis ſub tardiori pulſu minus vivide ſuccedere incipit. Deflectit propterea à priſtina indole vitale Nectar, peritque ſucceſſive tum animi, tum corporis robur & alacritas; creſcit indies ſanguinis lentor & ſpiſſeſcentia, quæ fibrarum anguſtiæ & flacciditati juncta, in ſenibus vi ætatis melancholicam complexionem generare ſolet. Exigit hæc temperies aſſiduum & proportionatum pulſus moderamen, quo ſpiſſus humor per arctas adeo fibras citra obſtructionem expedito ſucceſſu promoveatur, unde pulſus plenus, ſed tardus, in fine

Nutritio imminuitur. Actiones corporeæ langueſcunt.

Sanguis quoad vigorem decreſcit.

Temperamentum.

Pulſus.

tamen

tamen efficax eſſe ſolet. Continuatur hæc ſanguinis propulſio aſſidua ſemper æqualitate, firmaque conſtantia, proportionato motui directe inſiſtendi; periculum quod negligentiæ imminet, cujus tamen perpetua adeſt ſuſpicio, continuo ponderans. Quare ſenes ad omnia circumſpecti, penſitabundi, ſuſpicioſi, minus ſecuri, atque attenti eſſe ſolent. Moderati ſunt in omnibus actionibus, laboris, urgente præſertim re, patientes, aſſidui, propoſiti tenaces, cœptis inſiſtentes, eaque alacriter, quantum vires permittunt, ad finem proſequentes, ne quid novi laboris ſubinde oriatur; à multis ſimul ſuſcipiendis alieni; in omnibus magis impedimentum quam ſucceſſum ſuſpicantes; taciturnitati incumbunt, ne rixa ſuboriatur, à fraudibus alieni, æquitatis & juſtitiæ Patroni. Ipſæ denique animi dotes, memoria præſertim & phantaſia, invaleſcente ſiccitate, notabiles non poſſunt non incurrere defectus. Pollent tamen judicii robore, quod ob providam Senum in agendo circumſpectionem, ponderandisq; circumſtantiis patientiam haud exigue nobilitatur. Quare Senes ad præmeditata conſilia ferenda, illuſtriaque Senatus membra repræſentanda, egregii cenſentur. *Magna enim Senibus ineſt agendi prudentia. Job. c.* 12. §. 12. Hinc antiqui melancholiam ſedem ſapientiæ crediderunt, *d. q. Senec. L.* 3. *de tranq.* 15.

Inclinationes morales.

Animi dotes.

Senatores optimi.

§. 4. Sequitur SENECTUS MATURA, qua Senectutis incommoda manifeſtius jam ingruere ſolent. Germ. dicitur **das rechte einbrechende Alter**; in ea conſtituti γέροντες, vulgo **Gräyßen.** Durat per Septenarium nonum. Jamjam invaleſcunt ſenilia incommoda; crines ob ſucci nutritii ingruentem inopiam caneſcunt, mox candeſcunt, tandemque anno circiter ſexageſimo emoriuntur, calvitiesque obrepere ſolet; dentes inſuper in alveolis vacillant, mox vero plane excidunt, unde ſenes edentuli. Tonus interim & elater viſcerum fibrarumque magis magisque frangitur; omnes actiones langueſcunt; appetitus imminutus eſt; maſticatio, inſuper & debita ciborum comminutio ob dentium & ſalivæ defectum, digeſtio vero ob fractas ventriculi vires ægrius peraguntur. Chylus hinc nonniſi crudus elaboratur, qui ob relaxatum viſcerum tonum non debite correctus & depuratus, evappidam

Etymologia. Synonymia.

Limites.

Senilia incommoda augentur.

dam jam ſanguinis Craſin, ni ſubſidiis aliunde ſuccurratur, ulterius pervertere ſolet; quamobrem ſuccus nutritius indies magis degener evadit, maraſmumque lente ingruere permittit. Creſcit hinc indies virium dejectio; unde ad civilia munia obeunda fiunt ineptiores ſenes, quibus tria illa levamina, quies nimirum, vita mollior & delicatior debentur. Vox ipſamet ob imminutum exſpirationis robur ſubmiſſior fit; nec minus ſenſuum vivacitas ob relaxata organa, dejectamque animæ ad ſenſationes dijudicandas attentionem paulatim imminuitur; varias incurrunt viſus eclipſes, dum obſcuratur modo, modo planior evadit lens oculi cryſtallina, egent inde ſenes conſpiciliis. Auditus relaxato membranarum acuſticarum tono hebetatur, unde ſenes ſurdaſtri; Reliquorum item ſenſuum acumen paulatim obtunditur. Quæ omnia deficientis energiæ naturæ in nutriendo & conſervando corpore genuina ſunt conſectaria.

Maraſmus ingruit.

Vox fit ſubmiſſior.

Senſuum vigor perit.

§. 5. Quin & ipſum temperamentum, creſcente fibrarum ſiccitate, ſanguinisq; vappeſcentia, Melancholicum magis redditur. Creſcit hinc in natura anxia ſolicitudo ad præoccupandam ſtaſin, creſcunt pariter in moralibus curæ, inquietudines &c. nocturna hinc quies, blandus ſomnus, rarus admodum & charus iis eſſe ſolet. Etenim cum ob contrarium expeditæ circulationi ſanguinis & fibrarum ſtatum, natura exquiſito pulſus moderamini aſſiduo invigilare, idque ne per momentum quidem e manibus dimittere debeat, fit ut ſingulari pervicacia finem proſequatur, de eventu interim ſumme diffidens, levemque & effictam quaſi corruptionis ingruentis labem ſumme reformidans, ſub anxia ſimul ſolicitudine, quaſi ſufficientibus ſubſidiis occurrendæ ſat diu corruptioni inſtructa non eſſet. Quare ſenes in actibus moralibus pariter ſunt tenaces, diffidentes, in defendenda opinione pertinaces. Labores expetunt, ſi modo per vires liceret, ob meram quaſi opinionem, ſe non ſufficientibus ad vitæ prorogationem, (quam mortem ſumme horrentes in longum extendunt) mediis inſtructos eſſe; proin avaritiæ non raro indulgent, effictisque periculis mire cruciantur; unde impatientes, moroſi, triſtes, rigoroſi obſervantur; puſillanimes ſunt, ſuſpicaces peſ-

Temperamentum.

Naturæ ſolicitudo augetur.

ſima

ſima ſemper ominantes, injuriarum memores & ferme implacabiles. Denique quoad mentis actiones, vigeret quidem adhuc judicium, niſi memorati mores ipſius uſum adeo corrumperent. Etenim dum ob continuam eventus ſiniſtri ſuſpicionem mille obſtacula fingunt, ad ſolidam concluſionem vix deveniunt. *Actiones mentis.*

§. 6. Claudit denique miſeriarum agmen SENECTUS DECREPITA, qua vires fractæ aut decrepitæ admodum eſſe ſolent; Germ. dicitur das hohe gebrechliche Alter; Latinis vero tabida Senectus, & in ea viventes, Silicernia; Græcis πέμπαλοι, παρὰ τὸ ἐκπέμπεσθαι τὴν εἰς ᾅδου δηλονότι πομπὴν, quorum, uti *Gal. L. 5. de tuend. San. c. ult.* pompa funeris ad manes ducenda; item ἀλίβαντες πάπποι, quaſi alterum pedem in cymba Charontis habentes, vulgo Alte betagte Leuth / unvermögende Leuth. *Etymologia. Synonymia.* Extenditur ab anno Climacterico magno ad vitæ finem. *Limites.* Impotentiſſima hæc ætas, auctis indies Senilibus moleſtiis, ad exſequendas ſuas functiones eſſe ſolet. *Extremæ Senectutis incommoda.* Summus adeſt corporis languor & morbida debilitas, animique ad quævis faſtidium; greſſus ſuos tarde præmeditateque inſtituunt, quos tandem nonniſi tremebundos faciunt. Appetitus eorum inſigniter eſt dejectus, Saliva deficit, hinc ob continuam ſimul oris ſiccitatem, victum liquidum mereque humectantem expetere ſolent. Marasmus omnibus viribus ingruit; unde plurimæ rugæ in facie æque ac alibi exſurgunt, exareſcunt membra, venæque lividæ tumidæque ſub nigricante cute prominentes miſerum ſiſtunt ſpectaculum, facies pallet; quin & in ſubjectis ex ſua natura ad extenuationem melancholicam, in quibus potiſſimum memorata valent, tendentibus, mammæ plane obliterantur, incurvatur corpus, reſpiratio fit anguſta magis, vox tarda, tremula, exilis, tandem vero rauca evadit, ob dentium etiam jacturam loquela minus expedita eſſe ſolet. Perit ſucceſſive ſenſuum acumen, oculi concavi, opaci, cornei præ ſenectute rigent, viſus obſcuratur; nihil fere audiunt, niſi ſub graviſſimo ſonitu. Vivit ſolummodo ſenex, ut miſer ſit, ſuisque cogitationibus, querelisque perpetuis calamitates ſibi cumulet, quas exaſſe depingit *Eccleſiaſtes c. ult.* *Miſeria Senilis.* Memoratas tamen debilitates eo certius incurrunt Senes, quo impatientioris

 ſunt

ſunt indolis, animique affectibus magis indulgent, & complexionis nativæ vi ad ejuſcemodi mala diſpoſiti fuere; vividæ namque Senectutis plurima novimus exempla.

Cauſa ſenilium moleſtiarum.

§. 7. Nec eſt cur B.L. incommoda iſta mireris, exſpiravit enim maxima ex parte principii vitalis in conſervando corpore, durationis ſuæ termino ſat propinquo, ſolertia; unde invaleſcit in ſanguine corruptio, omniaque in pejus ruunt, vires vitales proſternuntur, ſanguisque fæculentus per aridarum fibrarum vix patulos ductus non ſine maximo obſtructionis metu circulatur. Quid mirandum itaque, ſi in natura debitis ad agendum ſubſidiis fere deſtituta, creſcat ſubinde anxia & deſperabunda ſolicitudo. Colligit hinc ad eluctandum omnes, quibus valet, vires; verum, dum præſidiis ſuis minus fidit, nonniſi ſontica mala ſuſpicatur, re proſpere cedente non admodum lætatur, latentem fucum nunquam non metuens. Creſcit indies animæ mœror, quoties perpendit ſibi provinciam iſtam, quam tanto ardore gubernaverat, brevi derelinquendam eſſe; metuit ſolutionem, domicilio & inſtrumento, quo corpore tanquam machina ad actiones ſuas perpetrandas utebatur, tunc deſtituta. Hæc dum mens continuo volvit & revolvit, formatam inde ideam rebus pariter moralibus applicat; Quare ſenes plerumque decrepiti vi ætatis nonniſi peſſima quæque, inſidias, fraudes, extremam vim ab aliis inferendam, ominantur. Bonæ ſpei nihil habent, omniumque actionum eventum cum timore expectant. Puſillanimes ſunt in adverſa, ſuſpicaces vero in ſecunda fortuna, veritatemque ſibi candide exponi concipere nequeunt. Dumque omnia ſubſidia ad ſui ſuorumque ſuſtentationem colligenda eſſe credunt, avaritiæ quandoque ſupra modum indulgent, iracundi, immiſericordes, erga pueros præſertim hilares & vivaces magis, qui contrariæ animi diſpoſitionis ſunt, obſervantur. Accedente levi periculo trepidant, ſat malorum quibus ferendis ſe impares credunt, ſibi incumbere putantes; diutius vero durante malo, ad desperationem adiguntur; cujus rei triſtes ideas raro in ſolidum dimittunt; quare ſomnus ipſis turbulentus, isque rarus eſſe ſolet.

Naturæ actio in decrepita ætate.

Inclinationes morales.

§. 7

§. 8. Denique quoad animi Operationes, judicii vis in illis exigua, vix infantilis non raro reſtitat, præſertim ſi præmaturo judicii acumine dotati, multis lucubrationibus nimium quantum iſtud exercuere, in hiſce enim priſtinæ inſuper memoriæ vix veſtigia utplurimum remanent, dum tamen ob flaccidam, uti in primis ætatibus, cerebri conſiſtentiam, puerilis ipſis animus redire ſolet; *quare ſenes bis pueri.* Habet tamen & ſua ſolamina ſenectus, quod ſit malorum portus, vitæque beatæ initium. Homo enim tot malis fractus, non poteſt non harum miſeriarum pertæſus fieri, majorique niſu ad vitæ æternæ contemplationem ferri; cujus ineffabili dulcedine vitæ hujus acerbitatem egregie demulcere poſſunt ſenes, ut adeo quamvis mortem horreant, ejus tamen amaritiem ex fiducia vitæ æternæ, brevique ſubſecuturi gaudii non adeo deguſtant. [illegible] *Solamina Senum.*

§. 9. Etenim imminente naturali vitæ termino, quando Natura abſoluto quaſi penſo corporis conſervationi non amplius fere intenta eſſe ſolet, ceſſat amiſſorum reſtauratio, perit omnis appetitus, ob ſumam virium proſtrationem corpus contremiſcit, caput fit pendulum & motuum corporeorum facultas magna ex parte ſufflaminatur, ſpiritum ægre trahunt, vox vero perceptibilis vix eſſe ſolet; imo vivum quaſi repræſentant Sceleton, veram imminentis mortis imaginem. Nullis amplius curis, nullis cogitationibus inſtante vitæ termino anguntur, ſed omnium rerum, quin proprii fere corporis obliti, terrenæ vitæ valedicunr, & quod illius reliquum eſt, ſub continuo ſopore protrahunt, ut tandem extenuatum hoc corpuſculum, ſub continua mortis expectatione & ſibi & amiciſſimis grave exiſtat; donec emorientibus ſucceſſive membris, placidus absque dolore ex terrena hac vita diſceſſus ſemi-putridum iſtud corpus liberet, ſimulque cum ipſo, qui finis omnium malorum recte dicitur, omnes ejus miſeriæ humo condantur. *Mors naturalis.*

CAP.

Cap. V.

De

Annis Climactericis.

§. 1.

Veterum laus. MErito laudandam cenſeo Venerandam Antiquitatem, quæ (dum ſingularem in perſcrutandis abditis, præſertim ſi ad præſagiendum, cui arti admodum inhiabat Vetuſtas) aliquid conferre videbantur, miram adhibuerat ſolertiam, conſtanter obſervavit, *certis annis machinam humanam notabilioribus, quam reliquis, mutationibus & periculis expoſitam eſſe*, quos annos Climactericos vulgo Veteres vocarunt. *Annorum Climactericorum fata.* Floruit hæc annorum fatalitas per plura ſecula, donec tandem aliquot abhinc ætatibus eorum Auctoritas ſenſim imminueretur, noſtris vero temporibus, ſeculo phyſico-mechanicis operationibus adeò intento, pro mero nimis credulorum, ſuperſtitioſorumq; hominum commento arroganter judicaretur, cum nulla ſpes mechanicæ influentiæ hanc annorum efficaciam adſcribendi ipſis ſupereſſet. Verum cum iſtud quod conſtanti Venerandæ Antiquitatis experientia, apud quam priſca Sapientia floruit, compertum eſt, rationibus non ſit temere evertendum, aut ob admixta forſan figmenta & abuſum plane damnandum, quo ſenſu ex hæreſeos orco hæc doctrina ſit liberanda, pro tenuitatis meæ viribus tentare conabor.

Etymologia. Synonymia. §. 2. Vocis Climactericæ etymon deduci videtur ἀπὸ τῆς κλίμακος, quoniam per varios gradus & ſcalas quaſi tendimus ad perfectionem, Latinis dicuntur anni ſcanſiles, ſcalares, item decretorii, quia hiſce annis ſpeciale quid decernit & exſequitur natura, vulgo Stuffen-jahre/wechſel-jahre. *Definitio.* Sunt autem Climacterici anni vitæ noſtræ ſepteni quique, quibus notabile quid corpori accidere ſolet, certarum ætatum & limen & fines. Sic *Senec. l. 7. Beneſ. 1. Septimus quisque annus ætati ſignum imprimit*; Septenaria namque periodo ad modum dierum criticorum mutationes hæ ſolent ingruere, de quibus ſupra *Cap. I. §. 6.* Cumque Veteres in morbis acutis nonum diem pari-

pariter fatalem deprehenderent. *V. Stahl. Propempt. de periculo nonæ diei in acut.* novenarium numerum in ſeptenarii pariter dignitatem evexerunt. *Sic Auguſtus Imper. in epiſt. Sunt duo, inquit, annorum numeri, ſeptimus & nonus, qui plerumque rerum vitæque immutationem & pericula gravia invehunt.* Conf. *Lemn. de Occult. nat. mirac. c. 32. p. 381.* Diviſerunt hinc annos Climactericos in ἑβδομαδικοὺς καὶ ἐννεαδικοὺς Septenarios & Novenarios; cumque ex numero ſeptenario & novenario in ſe ducto, multiplicata quaſi utriusque fatalitate, annus exſurgat 63. eum Climactericum Magnum vocarunt, quem magnæ conſiderationis eſſe, raroque absque inſigni periculoſaque mutatione abſolvi putarunt, eumque abſolute fatalem æſtimarunt; hunc qui ſuperaret, *illum albæ gallinæ filium, votis omnibus ac plauſibus, ac ſi ſingulari periculo defunctus eſſet, excipiendum,* exiſtimantes. *Sic Gellius Noct. Attic. l. 15. c. 7. Obſervatum eſt in multa hominum memoria, expertumque in ſenibus plerisque omnibus, ſexageſimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis mortisque gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis.* Sic, *teſte eodem*, Cæſar Auguſtus ſuperato 63. anno admodum lætabatur. Periculi pariter plenos cenſuerunt Climactericos minores, annum nimirum 49. & 56. quem ultimum Climactericum Heroicum vocarunt, quoniam heroibus aliisque Viris præſtantiſſimis fatalis potiſſimum comperiebatur. Levioris periculi æſtimarunt annos 7. 14. 21. 28. 35. 42.

Diviſio. *Annus Climactericus magnus.* *qui ex iis porro periculoſi.*

§. 3. Veteres in reddenda annorum Climactericorum ratione in diverſum admodum ibant; aliis ad Myſticam, Caballiſticamve numeri qua numeri energiam confugientibus, & periculari efficaciæ in ſeptenario numero latenti id adſcribentibus, de quo forſan alio tempore. Virgineum hunc numerum vocarunt Peripatetici, alii perfectiſſimum, quorum ſuperſtitiones vid. *in Hoffmann. Diſſert. de annis Climact.* §. 4. Numerum hunc pariter & antiqua Eccleſia venerabatur, quoniam in S. Literis ad peculiaria myſteria indigitanda DEus ipſe eo utebatur. Hinc ex comixtione Septenarii & Novenarii numeri, velut ex conjunctione 2. planetarum malignorum, malignum pariter anni 63. aſpectum, & ex quadrato ſeptenarii nu-

Cauſa.

meri 49. hujus quoque anni fatalitatem prognaſci putarunt. Sed falluntur utique qui numero qua tali annorum horum energiam adſcribere audent; quidnam quæſo ſunt numeri? quæ occulta vis eis ineſt, & unde ea, quæ quantitatis efficacia? Probe hoc perſpicientes alii, Climacterum energiam ex ipſis petunt aſtris, ſeptenariæque planetarum revolutioni, conjunctioni, præprimis ſeptenario Saturni neſcio cui recurſui ad idem aut contrarium ſignum, ſive quadraturam, indeque pendenti influxui effectum memoratum adſcribere non erubeſcunt. Verum enim vero juxta *Wedel. Phyſiol. reform. c. 7. p. 172. Nullum fundamentum ex aſtris iis favet, quicquid etiam aſſertores Aſtrologiæ faventiores cum Ranzovio ſtatuant; imo contrariatur idem propriis hypotheſibus, ſive tranſitus, ſive directiones, ſive progreſſiones, ſive revolutiones & quæ alia ad ſignandos effectus annuos adhibent Aſtrologi, conſideremus.* Inania enim & futilia hæc ſunt Aſtrologorum commenta, quaſi ex neceſſitate quadam fatali aſtrorum virtute viveremus aut moreremur; ſcire enim libenter cupio, cur ii ſolummodo, qui in ſeptenaria conſtituti ſunt periodo, influentiæ effectum ſoli perſentiſcant, cum tamen omnes omnino homines influxui æqualiter expoſitos eſſe, fateri ipſimet cogantur. Cur antediluviani adeo longævi evaſerint, cum tamen ſiderum potentia eadem fuerit, & quæ ſunt alia. In aliud itaque fundamentum, cui veritas magis favet, merito inquirendum cenſeo.

Non numerorum efficacia.

Non ſiderum influxus.

§. 4. Cum itaque quotidie mirum naturæ in Oeconomia animali ordinem & in agendo conſtantiam obſervemus, myſterii hujus fundamentum in ordinatiſſima motuum directione unice quærendum eſſe credimus, ut nimirum natura certis exquiſitisque temporum periodis ſpecialiſſima ex ratione, ſeptenaria præſertim annorum revolutione facta, ſpeciale quid decernat & in ipſum actum deducat, indeque notabilis corpori mutatio obtingat. Mutationes autem has eo periculoſiores fore cenſemus, quo majores, quo ſubitaneæ magis, quo ſerius ingruunt, corpusque annoſum, male diſpoſitum & ſenſibile offendunt, cauſæque aliquæ occaſionales, aëris inprimis inſalubritas, errores diætæ &c. naturam in operando

Noſtra hypotheſis. Ejus fundamentum.

Cur quidam periculoſiores.

rando antea turbarunt; tunc enim anni Climacterici funeſtas utplurimum tragœdias repræſentare ſolent. Eo felicioris vero eventus creduntur ejusmodi mutationes, quo maturius in florente adhuc ætate, qua natura vivacior adhuc & in operando conſtantior exiſtit, Climactericum molimen ingruit. Hinc eſt, cur priores anni Climacterici pro levioris, poſteriores vero pro præſentioris periculi annis æſtimentur. *Cur quidam levioris periculi.*

§. 5. Cur itaque annus 63. præ reliquis periculi adeo plenus eſſe ſoleat, *teſte namq; Ranzovio de annis Climact. Richter. Axiom. Oecon. p.* 41. *Adam. Cornuc. P.* 3. *p.* 443. *ſeq.* tot tantorumque nominum fatale tempus notatur, ſequens ratio probabiliter militare videtur. *Cur 63. annus periculoſiſſimus.* Quoniam natura, tot annorum corporis conſervatrix, peracto fere labore ſuo, dum mutationem inſtante ultima Senectute ſubire debet, tot laboribus curisque fractum, elanguidum atq; effœtum corpus non amplius, uti hactenus conſueverat, conſervare ſtudet; dumque actus vitales per organa inepta reddita operoſe adeo, ſub ſegnibus nihilominus abjectisque motibus, extremaque corporis miſeria exercere ægre fert, corruptioni machinæ corporeæ imminenti debito cum vigore non reſiſtit. Periculum inde impendens multum accelerare valent anxiæ illæ ſolicitudines, ob imminens vitæ periculum; & quæ ſunt vehementiores animi paſſiones, quæ periculoſas nonniſi in ſera hac ætate motuum ataxias proritare valent. Annus 49. ex eo videtur fatalis, quoniam eſt Senectutis limen, quo tempore natura vi deſtinationis ſuæ poſt lapſum ſegnius operationes vitales exercere incipit, unde corpus ſenſim maraſmo conſumitur, & naturaliter mori neceſſe habet; *Cur 49. annus adeo periculoſus.* Fit autem hoc roboris decrementum non raro nimis præcipitanter, improportionate, cum graviorum ſymptomatum ſyndrome, craſeosq; ſanguinis turbatione, in ſexu præſertim ſequiori, in quo motus ejus per muliebria non ſine maxima alteratione ſubſiſtere ſolet; quæ mala, delitescente potiſſimum jam antea in corpore ad morbos diſpoſitione, naturam in agendo occupatam, ad ſui quoque dejectionem impellunt, idque frequenter non ſine ſontico eventu. Patet hinc ratio, cur circa annos Climactericos, quando nimirum notabilior mutatio inſtat, periculoſius & frequentius ægrotemus.

An-

Cur 56. heroibus adeo fatalis.

Anni denique 56. ob frequentem heroum ſtragem periculum inde pendere videtur, quod ſit Senectæ viridis finis, terminus illorum annorum, quibus vivaces & ad munia ex voto exſequenda idonei eſſe ſolemus. Heroes autem ſunt complexionis utplurimum cholericæ, activæ quam maxime, ſimul tamen impatientis indolis, præſertim quando intentionis curſus retardatur; malunt perire, quam ſine gloria deſidem, & ut putant, turpem degere vitam. Hæc ipſorum idea quam animo perpetuo volutant efficit, ut inſtante Senectute vera, dum ad explendam ſui intentionem ob ingruentes impotentias fiunt inhabiles heroes, natura tædio inde affecta, malit præ otioſo vitæ genere maturæ, & uti loquuntur, honeſtæ morti corpus exponere, idque ab infimis humanæ vitæ miſeriis hoc modo liberare. Quo multum contribuere valet tædium præſertim & impatientia inde concepta, unde turbatis actibus vitalibus ſanguis eorum ad diſſolutionem ſui proniſſimus, deficiente ſimul debita naturæ alio intentæ energia, magnam corruptionis labem ſubire ſolet, quam dum ſubito absque proportione corrigere ſatagit, oritur quandoque febris ardentiſſima, cum fatali non raro tot heroum exitu.

Quo ſenſu anni Climacterici admittendi.

§. 6. Manet itaque Veteribus ſua laus, manet penes Climactericos annos efficacia, non quidem annorum numero, aut influxui aſtrali, ſed potius primario & efficienter exquiſitiſſimo naturæ in agendo ordini, conſtantiſſimis inſuper & æqualibus ejus motibus unice adſcribenda, quæ mutationes periodicæ accidentaliter ſolummodo in annos Climactericos ſolent incidere. Inconcuſſa namque experientia habemus, corpus humanum circa Climactericos annos, dentitionis, pubertatis &c. tempus maxime ad morbos diſpoſitum eſſe, variisq; affectibus plus quam alias torqueri. Superſtitioni interim minime patrocinamur, quin potius quoscunq; refellimus, qui vel in numero neceſſariā fatalitatem quærunt, vel ipſum annorum numerum in caſus fortunæ aut infortunii jus aliquod habere aſſerunt, caſusque fortuitos accidentarios, à ſummi intus agentis directione non dependentes, uti ſunt incendia, inſidiæ, vitæ pericula, damna, accuſationes, incarcerationes, contumeliæ, vulnera, itinera, divitiæ, recreationes, matrimonium &c. energiæ annorum Climactericorum (uti fecit *Levin. Lemn. de Mirac. occult. nat. l.2.c.32.*) adſcribere non verentur, quæ potius providentiæ aut permiſſionis Divinæ meri & certiſſimi effectus eſſe ſolent.

F I N I S.